

EBBE HAMERIKS PÅSTÅEDE KORRUMPERING
AF CARL NIELSENS FØRSTE SYMFONI

eller

Om nytten af kildestudier

AF

NIELS KRABBE

I Meyers og Schandorfs Carl Nielsen-biografi fra 1948¹ kan man læse en historie om Carl Niensens første symfoni, som går igen i senere litteratur om komponisten – en historie, der som det i det følgende søges vist, trods sin ophavsmands centrale position i Carl Nielsen-overleveringen måske alligevel skal tages med et betydeligt forbehold.

Hos Torben Meyer markedsføres episoden som det, forfatteren kalder en af de „Smaa-Anekdoter“, der verserer om sagen. Det fortælles, at en unavngiven dirigent engang skulle opføre værket. Under en af de afsluttende prøver var komponisten og hans svigersøn Emil Telmányi til stede og konstaterede, at dirigenten havde foretaget en række væsentlige ændringer af fraseringen, som ikke mindst Telmányi blev meget forarget over – i en sådan grad, at han ville gribe ind. Den mere besindige Komponist holdt sig dog tilbage med ordene „Lad ham – det gør saamænd ikke saa meget“. Ikke desto mindre fik Carl Nielsen – ifølge anekdoten – dog straks den følgende dag arrangeret det således, at han selv fjorten dage efter kunne dirigere værket, ligesom for at vise hvordan det rettelig burde lyde. „Carl Nielsen dirigerede den saa godt som maaske aldrig før eller siden. Han vilde dog vise, hvad han egentlig havde tænkt sig med den Symfoni“, hedder det hos Torben Meyer. Hvem den formastelige dirigent er, der havde forgrebet sig på værket, får vi ikke at vide.

Det er nu ikke svært at finde ud af. Både dirigentens navn, datoen for koncerten og dermed også Meyers kilde til episoden fremgår nem-

¹ Torben Meyer og Frede Schandorf Petersen: *Carl Nielsen. Kunstneren og Mennesket*, 1947, I, s.119.

lig klart af Emil Telmányis erindringer, der udkom 30 år efter Torben Meyers biografi under titlen *Af en musikers billedbog*.²

Dirigenten var Ebbe Hamerik, datoen 13. februar 1928 og kilden naturligvis Telmányi selv, som netop var en af de mange af Carl Nielsens venner og elever, som Torben Meyer byggede sin store Nielsen-biografi på.

I erindringerne vier Telmányi denne episode, der altså havde fundet sted 50 år tidligere, en hel sides omtale og går i højere grad i detaljer, end han åbenbart havde gjort, da han fortalte Meyer historien. Efter at have rost Hamerik for at være en samvittighedsfuld og stræbsom musiker fortæller han om de mange fraseringsændringer, Hamerik havde foretaget i Nielsens partitur forud for opførelsen. Herefter fortsætter han:

„Men Hamerik nøjedes ikke med ændringerne af de originale fraseringsangivelser, han slettede også et længere stykke i 4. sats og komponerede et endnu længere stykke i stedet for. Han mente, at satsens form ikke var særligt vellykket, og han syntes, at han klarede en bedre løsning. Han viste det til Carl Nielsen inden prøven, men komponisten forholdt sig mærkværdigvis tavs.

[.....]

Jeg sad ved prøven som lamslået ved siden af Carl Nielsen, der stadigvæk holdt pegefingern for munden og ingenting sagde. Oprørt skubbede jeg til Carl Nielsen og spurgte om han ville finde sig i denne forvanskning, men han svarede blot: „Lad ham bare“. Ærlig talt, jeg var gram i hu over Carl Nielsens eftergivenhed, det var nedværdigende.“

Og så slutter Telmányi med at fortælle, hvordan han allerede næste morgen fandt Carl Nielsen stående ved telefonen i færd med at få arrangeret en ny koncert, denne gang med ham selv som dirigent. „Jeg jublede indvendig, han havde alligevel fået nok af forvanskningerne på koncertaftenen, og nu ville han vise, hvordan han ville have det.“

Telmányi overværede Carl Nielsens opførelse to uger senere – den 26. februar – i Koncertpalæet, og han fortæller at „der var stuvende fuldt hus,³ og jeg kunne høre, at symfonien blev spillet efter det ori-

² Emil Telmányi: *Af en musikers billedbog*, 1978, s. 106-107.

³ Her husker Telmányi forkert; i anmeldelsen af koncerten hedder det „...at nogen større Publikumstilstrømning var der ikke at spore i Salen. Det smukke Søndags-Vejr havde maaske sin del af Skylden“, *Nationaltidende* 27.2.1928.

ginale materiale.... Men hvordan blev den ikke spillet?! – Det var den mest strålende udførelse, symfonien kunne få.“

Altså endnu et blandt flere klare vidnesbyrd i Carl Nielsens-overleveringen om, at dirigenter har følt sig foranlediget til at „forbedre“ i komponistens partiturer udfra den velkendte myte, at Nielsen ikke var så ferm til at instrumentere, men også – i modsætning til mange andre tilfælde – et vidnesbyrd om, at her var dirigenten gået for vidt, og Carl Nielsen måtte tage affære og sætte tingene på plads.

Også Torben Schousboe viderefører Telmányis udlægning. I sit omhyggelige noteapparat til Carl Nielsens dagbøger og breve skriver han i forbindelse med Nielsens kortfattede angivelse af at have overværet Ebbe Hameriks opførelse: „Hamerik havde foretaget en mængde rettelser i partituret til symfonien (nu i CNS); dette medførte at CN bad Fr. Schnedler-Petersen, dirigenten for *Palæ-koncerterne*, om tilladelse til selv at dirigere symfonien ved næstkommende Palækoncert...“ Schousboe angiver eksplicit Telmányi som sin kilde.⁴

Så vidt historien om Ebbe Hameriks indgreb i Carl Nielsens første symfoni – i Telmányis gengivelse. Som det vil fremgå af det følgende er der adskilligt, der tyder på, at den kræver endda betydelig modifikation. Her, som i så mange andre tilfælde, lønner det sig at gå til kilderne!

Ebbe Hameriks trykte partitur (kilde A)

I forbindelse med en kommende udgivelse af symfonien på Carl Nielsen Udgaven var vi naturligvis interesseret i at se disse legendariske indgreb fra Hameriks side. En henvendelse i juli 1999 til hans hustru, Brita Hamerik (Ebbe Hamerik døde allerede i 1952), medførte straks et venligt tilsagn om, at vi kunne låne partituret. Foruden Hameriks mange dynamiske og artikulationsmæssige tilføjelser, samt tre håndskrevne partitursider indklæbet i sidstesatsen som erstatning for Nielsens tilsvarende trykte passage, indeholder partituret to interessante påtegninger. På bagsiden af de indlagte ark har Hamerik anført: „Komponistens Ændring. Ebbe Hammerik. d. 3. Feb. 1928“, og på partiturets første nodeside står med Carl Nielsens karakteristiske håndskrift (se ill. 1):

⁴ Torben Schousboe (udg.): *Carl Nielsen. Dagbøger og brevveksling med Anne Marie Carl-Nielsen*, 1983, 2, s. 536.

*Til min unge Nøjttogamer
Ven Ebbe Hamerik med Tak
for hans fortræffelige og Melistotte
Udførelse af dette 3. Band
for Minis musik
Carl Nielsen*

Aufführungsrecht vorbehalten.

Symfoni.

(G moll.)
I.
Allegro orgoglioso. (M. M. d. = 104.)

Carl Nielsen, Op. 7.

25 - II - 28

Flauto I.

Flauti II-III.

Oboi.

Clarinetti in B.

Fagotti.

Corni I-II
in Es.

Corni III-IV
in B. (basso)

Trombi I-II in Es.

Tromboni tenori
I-II.

Trombone basso.

Timpani in G. D.

Violino I.

Violino II.

Viola.

Violoncello.

Basso.

Ebbe Hamerik Kjøbt af Tryk. Udgaver 11486

Ill. 1: Kilde A, første side af Ebbe Hameriks eksemplar af det trykte partitur til Carl Nielsens første symfoni med komponistens dedikation (privat eje).

„Til min unge højtbegavede/ Ven Ebbe Hamerik med Tak/ for hans fortræffelige og helstøbte/ Udførelse af dette Værk/ fra hans hengivne/ Carl Nielsen/ 25-II-28“

Den første påtegning, Hameriks egen forsikring om Carl Niensens godkendelse af de foretagne ændringer, er interessant i denne sammenhæng, men naturligvis ikke noget afgørende dementi af Telmányis version af affæren. Isoleret set er den jo blot et postulat, som ikke umiddelbart lader sig verificere. Komponistens dedikation derimod må siges i høj grad at pege i retning af, at Carl Nielsen tværtimod at være utilfreds med Hameriks tilretninger fandt dem helt på sin plads, ikke mindst når det bemærkes, at dedikationen er skrevet mindre end 14 dage efter just den koncert, som Carl Nielsen skulle have været så utilfreds med og dagen før den koncert – måske generalprøven og måske med Hamerik selv som tilhører – hvor han selv dirigerede værket, angiveligt for at råde bod på Hameriks brøde. Intet i Carl Niensens natur gør det sandsynligt, at han over for Telmányi og Schnedler-Petersen skulle undsige Hameriks version, samtidig med at han over for Hamerik tilkendegav sin beundring for den i dedikationen.

Musikforeningens stemmesæt (kilde B)

Ebbe Hamerik havde i 1927 efterfulgt Carl Nielsen som dirigent for *Musikforeningen* og blev således den sidste, der beklædte dette embede, for i 1931 lukkede foreningen, og dens nodearkiv overførtes til Det Kongelige Bibliotek. De stemmer, som musikerne anvendte ved Hameriks opførelse i 1928, kan således studeres i dag. De enkelte stemmer indeholder tydeligvis de samme dynamiske og artikulationsmæssige ændringer som ovennævnte partitur (kilde A), ligesom også det omkomponerede afsnit fra sidstesatsen er udskrevet i hånden og indklæbet på rette sted i stemmerne i det trykte forløb. Hertil kommer det helt afgørende, at adskillige af stemmerne har blyantstilføjelser, der angiver datoen for koncerten i Musikforeningen samt dirigentens navn, „Hamerik“. Men hvad der er mere interessant i denne *case study* er, at stemmerne også bærer datoen for den efterfølgende Palækoncert 14 dage senere, og nu står der ganske rigtigt dirigentnavnet „Carl Nielsen“! Med andre ord: Carl Nielsen brugte ifølge disse blyantsangivelser nøjagtig de samme stemmer til sin opførelse, som Hamerik havde brugt, *med* de af Hamerik foretagne ændringer og uden noget som helst tegn i stemmerne på, at musikerne er blevet bedt om så at

sige at føre dem tilbage til komponistens original! Denne konstatering stemmer dårligt overens med Telmányis beretning om Nielsens utilfredshed og hans begejstring for komponistens opførelse den 26. februar, hvor Telmányi endda „...kunne høre at symfonien blev spillet efter det originale materiale...“

Dagbogsnotatet mandag d. 13. februar 1928 (kilde C)

I dagbogen for ovennævnte dato skriver Carl Nielsen:

„Musikforenings Konsert. min g moll Symfoni under Hamerik.“

Dette og ikke mere. Mon ikke man har lov at formode, at havde Carl Nielsen været utilfreds med opførelsen, havde han nok i sin dagbog anført et eller andet, der pegede i en sådan retning. Her er ikke tale om noget bevis, men dog et indicium, selvom man ikke kan afvise den mulighed, at notatet i virkeligheden er en kalenderoptegnelse om en kommende begivenhed og ikke en kommentar til en passeret begivenhed.⁵

Radioens stemmesæt (kilde D)

Radiosymfonikernes stemmesæt blev indkøbt fra Wilhelm Hansen i 1928 og brugt regelmæssigt i alle årene til og med 1955.⁶ I mange af stemmerne har skiftende musikere indskrevet opførelsesdatoer, opførelsessteder samt navnene på nogle af de pågældende dirigenter.⁷ Først i 1955 blev stemmesættet afløst af et nyt, hvilket fremgår af brev til musikchef Vagn Kappel, hvori man foreslår at indkøbe et rent sæt stemmer, fordi det gamle „...efterhaanden er blevet saa fyldt med Ominstrumenteringer, Ændringer af Nuancer o.s.v. foretaget bl.a. af Fritz Busch og Grøndahl“.⁸

⁵ John Fellow har venligst påpeget netop denne detalje; han har i øvrigt gennemlæst artiklen og givet mig en række værdifulde kommentarer.

⁶ Statsradiofoniens Nodearkiv no. 1735.

⁷ 18.10.1928 (Radio); 24.1.1930 (Berlin); 26.9.1934 (Warszawa, polsk radio); 18.9.1935; 20.1.1938; 4.6.1941; 9.4.1942; 4.10.1945; 14.4.1947 (Fritz Busch); 28.10.1947 (Helsinki.); 8.9.1949; 22.4.1951; 27.12.1951 (Launy Grøndahl, Malko [divergerende oplysninger om dirigent]); 31.1.1952 (Bergen); 15-16.6.1952 (grammofon); 2.9.1953 (Carl Nielsen festival).

⁸ Brevet ligger sammen med det bevarede stemmesæt no. 1735 i Danmarks Radios nodearkiv.

Den 19. oktober 1928 opførte Launy Grøndahl, der havde været kapelmester for radioorkestret siden 1. april 1926, for første gang Carl Nielsens 1. symfoni ved en radiokonzert, hvor også *Helios* og en duet fra henholdsvis *Saul og David* og *Maskarade* stod på programmet (sidstnævnte til klaverakkompagnement). I Launy Grøndahls noter om koncerten læser vi : „Komponisten var tilstede under Prøverne“⁹ og af Carl Nielsens dagbog kan vi se, at han også overværede koncerten (eller i hvert fald hørte den i radioen¹⁰). Opførelsen fandt selvsagt sted efter radioens egne stemmer, hvilket dels bekræftes af indførslen af prøvedatoen 18.10.1928 (se note 7) dels af Grøndahls egen håndskrevne fortegnelse over radioens stemmemateriale,¹¹ og – som det afgørende i denne sammenhæng – også disse stemmer har indklæbet Hameriks ændringer i 4. sats, hvilket viser, at samtlige opførelser af symfonien med radiosymfonikerne i ind- og udland i årene 1928-1955 (incl. grammofonoptagelse i 1952 og Carl Nielsen Festivalen i 1953) har været Hameriks påstået korrumpereede version. Mærkeligt nok er netop denne ændring *ikke* nævnt i det ovenfor citerede brev til Vagn Kappel, på trods af at det dog er den mest radikale ændring af alle; måske er den i en sådan grad blevet *second nature*, at man ikke længere fandt det relevant at omtale den.

Ifølge ovenstående skulle også grammofonoptagelsen fra 1952 indeholde Hameriks ændring af fjerde sats – men det gør den bare ikke, hvilket man kan konstatere ved selvhør på Thomas Jensens grammofonplade, som er genudgivet på cd.¹² Her er det Carl Nielsens egen version, der spilles! Hvordan hænger det nu sammen med den ovenfor nævnte påtegning på stemmerne med Hameriks rettelser? Har musikerne lavet notatet på ét sæt stemmer og faktisk foretaget den indspilning, som er dokumenteret den dag i dag på cd, efter et andet sæt stemmer? Det er faktisk en meget sandsynlig forklaring, hvilket antydes af et håndskrevet notat på det dagbogslignende blad for fredag d. 13 juni 1952, som beror i Danmarks Radios nodearkiv på Islands Brygge, hvor dagens musikprogrammer er klippet ud fra radio-

⁹ [Launy Grøndahl]: „Statistik af de af mig, siden min Ansættelse i den danske Radiofoni ledede Symfonikonserter...“, Ny kgl. Saml. 2551,2^o.

¹⁰ Dagbogen anfører lakonisk „Radio-Konzert“ (se Schousboe 1983 (note 4), s. 554).

¹¹ Fortegnelsen, der for de fleste værkers vedkommende anfører præcise signaturer fra radioens nodearkiv, følger efter den i note 9 nævnte oversigt af Grøndahl.

¹² Dutton Laboratories CDLXT 2502.

programmerne og klæbet op. På dette blad er med blyant tilføjet: „Grammofonoptagelse / Thomas Jensen / 2785+ Sibelius: Karelia-Suite / NB: Baade vort Mat + 1 mat fra W.H. / 1735+ Carl Nielsen: Symfoni Nr. 1 / / Vort Part til Carl Nielsen Nr 1 / ... /.“

Såfremt linjen, der indledes med „NB“ vedrører den efterfølgende linje om Carl Niensens 1. symfoni og ikke den foregående om Sibelius, peger det på følgende begivenhedsforløb: to stemmesæt har været i brug. Først er man startet med radioens sæt med Hameriks ændringer, og ved prøverne har musikerne som sædvanlig indskrevet datoen for den relevante opførelse i stemmerne. På et tidspunkt i prøveforløbet har Thomas Jensen konstateret, at han ikke ville bruge disse stemmer og har fra Wilhelm Hansen rekvireret et rent sæt, som man herefter har brugt ved selve indspilningen. Svagheden i denne beskrivelse er tre modstridende datoangivelser: radioens dagbogsblad er fra d. 13. juni, på pladen anføres datoerne 14./15. juni, og endelig angiver de håndskrevne noder i radioens stemmesæt datoerne 15. og 16. juni. Om denne divergens blot er en almindelig lapsus eller den dækker over andre forhold, lader sig ikke nærmere bestemme.

Teorien *bekræftes* imidlertid af et par vidnesbyrd fra musikere, der selv deltog i indspilningen i 1952. Direkte adspurgt¹³ kunne Poul Birkelund fortælle, at hans hustru kunne huske, hvordan Birkelund den pågældende dag var kommet tilbage fra en prøve tidligere end ventet på grund af, at Thomas Jensen havde bedt om et andet nodemateriale end det, der havde stået på pultene! Poul Birkelund har yderligere forhørt sig hos sin daværende kollega, fløjtenisten Johan Bentzon. Denne kunne ikke huske selve episoden, men kunne bekræfte, at Thomas Jensen som sin grundholdning ikke ønskede at spille efter nodemateriale, som andre dirigenter havde haft fingre i.

Disse udsagn fra musikere, der spillede under Thomas Jensen i 1952, beviser ikke, men sandsynliggør det beskrevne begivenhedsforløb og forklarer samtidig forskellen på radioens nodemateriale og det bevarede, klingende vidnesbyrd. Men de anfægter ikke teorien om, at radioens stemmesæt – *med* Hameriks ændringer – har været brugt ved en lang række opførelser i årene mellem 1928 og 1955.

¹³ Brev fra mig til Poul Birkelund, 5. oktober 1999.

Brev fra Carl Nielsen til Ebbe Hamerik, februar 1931 (kilde E¹⁴)

Carl Nielsen agtede Ebbe Hamerik overordentlig højt. Dette kunne Brita Hamerik fortælle, da jeg besøgte hende i juli 1999, og det bekræftes af det meget smukke brev, som Carl Nielsen skrev til Hamerik lidt mere end et halvt år før sin død på et tidspunkt, da Hamerik havde meget store vanskeligheder af andre grunde end dem, der er emnet for nærværende artikel. Brita Hamerik har bevaret dette brev som et af de smukkeste minder om sin mand og om hans forhold til Carl Nielsen. Det gengives her i sin helhed:

„Damgaard pr Fredericia. 17-II-31

Kære Hr Ebbe Hammerich!¹⁵

Efter Deres Besøg hos mig i Mandags har jeg tænkt flere Gange paa Dem og nu sidder jeg her i Fred og Ro og sender Dem atter en venlig Tanke. Det var mig en Glæde at udveksle Tanker med Dem og jeg vil sige Dem – saa ligefrem – at min Interesse og Sympathi for Dem med denne Samtale ikke er blevet mindre. Jeg ser med Forstaaelse at der brænder en ren Flamme i Deres unge Sind og jeg ved i Forvejen hvor dygtig og begavet De er, saa det er jo heller ikke underligt om jeg følger Dem med min Tilslutning. Hvorfor jeg ellers skriver til Dem idag er fordi De lod nogle mismodige Ord falde angaaende Deres Arbejde og De talte saagar om at komme bort fra det hele i nogen Tid. Jeg sagde Dem at det kunde ikke gaa an og jeg gentager det her: Tag Kampen op og vis alle usle Hindringer og Modstandere at De kan føre det til Sejr som De saa frejdigt ja, tappert har begyndt paa. Jeg tror fuldt og [helt] paa at De kan bringe det nyoprettede Orkester til fuld Glans, navnlig hvis De nu – efterhaanden – kan faa enkelte Stemmer remplacerede. Og De maa huske at de unge Folk, De har samlet, ser op til Dem og stoler paa Dem som en Fører og Lærer og ifald De nu taber noget af Modet vilde det være meget trist. Der har aldrig i dansk Musik været en saadan Situation som nu og aldrig større Brug, end nu, for ungt Mod og Begavelse som Føreremne. – Jeg beder

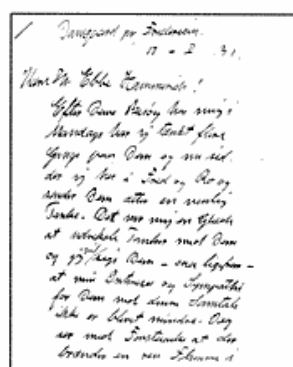
¹⁴ I privat eje.

¹⁵ Ebbe Hameriks far, Asger Hammerich, ændrede stavemåden i sit navn til „Hamerik“, angiveligt fordi det i udlandet ustandseligt blev udtalt forkert, og dette efternavn blev givet sønnen Ebbe ved fødselen. Ved sin tiltræden som dirigent i Musikforeningen i 1927 genindførte Ebbe Hamerik imidlertid den oprindelige stavemåde, men ændrede den i 1932 på ny til Hamerik. Jvf. avisnotits (udklip uden kilde i Hameriks egen scrapbog) i forbindelse med anmeldelsen af den her omtalte koncert i Musikforeningen.

Dem – ikke for min men for det Heles skyld: hold ud! – Maa jeg blot endnu sige Dem at ifald De skulde have Brug for mit Raad eller Støtte er jeg – saavidt min Indflydelse og min Alder og Erfaring rækker – altid rede for Dem. Min Forstaaelse og mit Venskab kan De ihvertfald altid regne med.

Hils nu Deres Frue og modtag selv de bedste Hilsener fra Deres hengivne Carl Nielsen.

Jeg er her en 10-12 Dage for at lægge sidste Haand paa et større Orgelværk som jeg i mange Aar han ønsket at prøve paa.“

Ill. 2: Kilde E, side af brev fra Carl Nielsen til Ebbe Hamerik, dateret 17. februar 1931 (privat eje).

Anledningen til dette meget personlige brev fra Carl Nielsen, skrevet godt et halvt år før han døde, skal jeg vende tilbage til i det følgende. I denne sammenhæng gælder det: sådan ville Carl Nielsen næppe skrive til en ung kollega, såfremt denne et par år forinden havde øvet vold mod netop ét af de værker fra ungdomstiden, som Carl Nielsen i stigende grad var kommet til at sætte meget højt.

Tværtimod er der tale om en betingelsesløs tillid og støtte fra dansk musiklivs fejrede midtpunkt til den unge 32-årige dirigent og komponist.

Brev fra Carl Nielsen til Vera Michaelsen, 7. februar 1928 (kilde F¹⁶)

Fra Lillehammer beretter Carl Nielsen om en vinterferie i det norske og om sine skiture på trods af, at han må dølge med et brækket ribben. Han fortæller videre:

„Vi kommer hjem Søndag Morgen med Damper. – Kl. 12½ skal jeg nemlig – efter Løfte – til Generalprøve paa min 1ste Symf: i Musikforeningen, som Hamerik virkelig har studeret med stor Grundighed og Kærlighed og hvad der fremgaar af Breve, Forhandling inden jeg rejste samt ved forskellige Spørgsmaal han har gjort.“

¹⁶ Det kongelige Bibliotek, Håndskriftsafdelingen, Acc. 1995/55, Michaelsen.

Her tales ligefrem om, at CN har været løbende orienteret om Hameriks arbejde med værket, og at Hamerik har rådspurgt komponisten undervejs, hvilket i øvrigt bekræftes af kilde G nedenfor. Desværre kender vi i dag ikke de her omtalte breve med detaljer om symfonien; de kunne måske i rene vendinger give oplysninger om Carl Niensens mening om tingene.

Manuskript i Det Kongelige Bibliotek, CNS 62 f (kilde G)

Disse to nodeblade er i den trykte katalog over Carl Nielsen Samlingen i Det Kongelige Bibliotek¹⁷ under omtalen af første symfoni beskrevet således: „Indeholder forslag til ændret instrumentation af 4. sats ved Emil Telmányi. Uden komponistangivelse“. Identifikationen af nodebladet hidrører utvivlsomt fra, at Carl Nielsen-eksperten Torben Schousboe, da han i begyndelsen af 1980'erne ordnede store dele af bibliotekets Carl Nielsen-samling, nederst på første nodeside med blyant har anført: „Emil Telmányis håndskrift. forslag til ændret instrumentation af 1. symfoni 4. sats.“ Oplysningen er herefter gået ind i den trykte katalog.

Den er imidlertid ikke korrekt. En sammenligning af dette nodeblad med Hameriks indklæbede sider i det trykte partitur (ill.3) viser, at for det første er der tale om samme håndskrift (altså Hameriks og ikke Telmányis som anført i Det Kongelige Biblioteks kataloger); for det andet, at manuskriptet node for node følger de indklæbede sider og altså således er Hameriks blyantsnedskrift af de senere indklæbede sider og ikke Telmányis ændrede instrumentation! Eneste forskel på de to manuskripter er, at CNS 62 f i forbindelse med Hameriks nedskrift af takterne 238-24¹⁸ har følgende påskrift, også i Hameriks hånd (ill. 4):

„Paa dette Sted er Instrumentationen som nedenfor angivet. I Stedet har jeg benyttet Instrumentationen fra 8 Takter før Springet, fordi Oboen saa virker frisk ved sin Indtræden med Temact. Skal Stedet være Dur eller Moll?“¹⁹

¹⁷ Birgit Bjørnum & Klaus Møllerhøj: *Carl Niensens Samling. Katalog over komponistens musikhåndskrifter i Det kongelige Bibliotek*, 1992, s. 58.

¹⁸ Taktal refererer til Carl Nielsen-udgavens endnu ikke publicerede udgave af første symfoni. I den gamle udgave drejer det sig om passagen mellem „K“ og „L“.

¹⁹ Brita Hamerik har i august 1999 venligst bekræftet, at tilskriften uden nogen tvivl er af Ebbe Hamerik.

The image displays a page of handwritten musical notation for Carl Nielsen's First Symphony. The score is organized into two systems. The first system includes staves for Piccolo (marked 'col. Piccolo aduc'), Flute (marked 'col. Fl.'), Clarinet (marked 'col. Cl.'), Violin (marked 'V'), Viola (marked 'V'), and Cello (marked 'col. Cello'). The second system continues with Violin (marked 'V'), Viola (marked 'V'), and Cello (marked 'col. Cello'). The notation is dense, featuring various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings such as 'dim.' and 'mf'. There are some scribbles and corrections in the middle section of the first system. The page is numbered '1' in the top right corner and '2' in the bottom right corner.

Ill. 3: Kilde A, det ene af de tre indklæbde ark i fjerde sats af det trykte partitur til Carl Niensens første symfoni i Ebbe Hameriks håndskrift (privat eje).

De disse Sted er h'timmerlængere
 som meder sig og vildt i Skid
 naar ses bekvæmt h'timmerlængere
 naar Stakket er gængt, fordi Olof
 saa vilde nok vid om h'tiden
 med Temet
 Skal Stakket vare Du eller h'v?

Violoncello
 Kb.
 Kb.
 Fg.
 Horn
 Tr.
 Es.

Ill. 4: Kilde G, Ebbe Hameriks kladde til de indklæbede sider i kilde A, formentlig sendt pr. brev til Carl Nielsen (Det Kongelige Bibliotek, CNS 62 f.).

Alle forhold omkring dette manuskript ville være ubegribelige, såfremt det var skrevet af Telmányi (i så fald skulle Telmányi være kommet på nøjagtig den samme ændring af den fatale passage som Hamerik; eller endnu værre: have fremstillet som sit eget, noget, han havde taget fra Hamerik, og som han oven i købet i erindringerne fra 1978 erklærede var en forringelse af Nielsens værk!), hvorimod det hele falder på plads, når det viser sig at stamme fra Hamerik.

Nodebilledet, påskriften samt de tydelige folder i manuskriptet, der klart viser, at dette har været lagt i en almindelig brevkuvvert, peger alt sammen på følgende hændelsesforløb:

Der er tale om Hameriks første blyantsnedskrift af passagen i fjerde sats, som han har fremsendt med posten for at høre Carl Nielsens mening (jvf. komponistens bemærkninger i brevet (kilde F ovenfor) til Vera Michaelsen om, at en korrespondence med Hamerik om dennes ændringer i symfonien er gået forud for Hameriks opførelse af værket). Hameriks påskrift, der er henvendt til Carl Nielsen, gør opmærksom på, at på det sted i partituret, hvor Hamerik vender tilbage til Nielsens oprindelige version (altså takt 238) har han foretaget en mindre ændring i instrumentationen, idet han lader klarinetten have melodien første gang i stedet for oboen for at sikre, at når oboen så otte takter senere kommer med samme tema, virker indsatsen friskere, end hvis temaet var blevet spillet af oboen begge gange. Og yderligere er han usikker på, om stedet skal være es-dur eller es-moll. Om Carl Nielsen svarede på henvendelsen, og om han i givet fald gjorde det skriftligt eller mundtligt, kan vi ikke vide,²⁰ men de øvrige omstændigheder omkring denne sag peger på, at Hamerik har modtaget en reaktion af den ene eller anden art.

Når manuskriptet alligevel er blevet katalogiseret (og opført i den trykte katalog over Carl Nielsen-samlingen) som værende skrevet af Telmányi, falder det helt i tråd med ovenstående: Ifølge sagens natur har Carl Nielsen beholdt denne blyantsnedskrift af ændringen blandt sine egne noder og papirer (Hamerik havde jo sin blækrenskrift, som han indklæbede i partituret). Efter Carl Nielsens død overgik store dele af hans materiale til familien, først og fremmest datteren Irmelin Eggert Møller. Ved Torben Schousboes mellemkomst blev dette materiale overdraget til Det Kongelige Bibliotek og ordnet af Schousboe, som i skyndingen har ment, at her var endnu et eksempel på Tel-

²⁰ Hverken på Det Kongelige Bibliotek eller i Brita Hameriks eje findes noget brev fra 1928 fra Carl Nielsen til Hamerik.

mányis tilretninger af passager i svigerfaderens musik, men overset, at de indklæbede sider i kilde A og nærværende kilde G er identiske (overfladisk set kan Telmányis håndskrift minde noget om Hameriks).

Anmeldelser af Hameriks opførelse i 1928 (kilde H)

De fyldige anmeldelser af koncerten i *Musikforeningen* d. 13. februar i den københavnske dagspresse er ubetinget positive. Det gælder såvel programsammensætningen med Kuhlau, Hartmann, Gade og Carl Nielsen, som den unge dirigents ledelse af musikken. For hovedparten af anmelderne er koncertens højdepunkt ubetinget opførelsen af Carl Niensens 1. symfoni og den efterfølgende hyldest, der bliver såvel dirigent som den tilstedeværende komponist til del. „For at hædre den tidligere Dirigent og nuværende Æresmedlem udførtes Carl Niensens Symfoni Nr. 1 (g-moll) for første Gang i Musikforeningen“, hedder det i *Nationaltidende*,²¹ og anmelderen „-r-h.“ slutter: „Hr. Hamerik dirigerede Symfonien med skarp Fremhæven af dens markante Ejendommelighed, en Præstation, der ved sin Karakterfuldhed sikkert var nøje i Værkets Aand.“ Samme tone slås an af William Behrend i *Berlingske Tidende* og Axel Kjerulf i *Politiken*; sidstnævnte slutter sin anmeldelse: „Ebbe Hamerik fremførte Symfonien med en Bevægelighed og strømmende Lethed, der paa samme Tid energisk tegnede dens karakterfulde Linje og gav dens frie Livfuldhed; det var udmærket – og velfortjent det stærke Bifald til sidst, der ogsaa adresseredes til den tilstedeværende Komponist.“ Mest overbevisende i nærværende sammenhæng er Kai Aage Bruun, der i *Ekstra Bladet* skriver: „Der var Jubel efter Symfonien, og den adresseredes til Mesteren selv, der med et talende Blik takkede Hamerik for den stærkt gennemlevede Fremførelse, der var blevet Værket til Del“ – en fremførelse som i øvrigt (i følge *Socialdemokraten*) blev ledet „...uden partitur, en brillant Præstation“. Aftenen fornemmedes af flere af anmelderne som et historisk generationsskifte på ledelsesposten i *Musikforeningen*, der varslede en ny storhed for foreningen (en profeti, der snart skulle vise sig at blive gjort sørgeligt til skamme), patetisk udtrykt i *Sorø Amtstidende* af Augusta Eschricht, der indleder sin omtale af koncerten således: „Ære være Musikforeningens unge, geniale Dirigent, Ebbe Hamerik...“, og slutter med ordene: „Den Applaus, Publikum bragte Musikforeningens

²¹ Anmeldelser 14.2.1928 i bl.a. *Nationaltidende*, *Politiken*, *Socialdemokraten*, *Børsen*, *Ekstra Bladet*, *Morgenbladet*, *Berlingske Tidende*, *Sorø Amtstidende*.

Dirigent, med hvem der sikkert begynder en ny Æra i Foreningens Historie, henviste han op til Logen, hvor Carl Nielsen sad. Og her mødtes alle, Tilhørere, Orkester og Sangere, i en ærlig, begejstret Hyldest, efter hvilken Symfoniens Komponist traadte hen til Logens Rand og bøjede Hovedet i Tak.“

Ganske vist har de færreste af anmelderne haft et indgående kendskab til symfonien på dette tidspunkt, men modtagelsen af Hameriks fremførelse og beskrivelsen af det afsluttende sceneri med dirigent og komponist, der modtager publikums hyldest, er dog så entydig, at en forudgående kontrovers mellem netop de to, for slet ikke at tale om en efterfølgende afstandtagen fra Carl Niensens side, er utænkelig. Ikke i en eneste af de talrige anmeldelser kan der spores så meget som en antydning af, at udførelsen ikke skulle være i pagt med værkets ånd og Niensens intentioner.

At Hamerik to år senere skulle komme på kant med Musikforeningen og formentlig blive i hvert fald en indirekte årsag til dens definitive nedlæggelse, er der intet der peger på her i februar 1928 – kort efter hans tiltræden.²²

Disse kilder og omstændighederne omkring dem peger klart på, at den udbredte „vandrehistorie“ om Ebbe Hameriks opførelse i 1928 af Carl Niensens 1. symfoni ikke holder stik. De giver i stedet følgende billede:

Som talrige andre dirigenter, der i løbet af årene har opført Carl Niensens symfonier, følte også Ebbe Hamerik sig foranlediget til at foretage justeringer og klarere markeringer i partituret til første symfoni – et enkelt sted i fjerde sats endda i et sådant omfang, at han måtte omskrive og udvide en hel passage. Eftersom Hamerik nærrede stor beundring og veneration for Carl Nielsen, diskuterede han til stadighed sine ændringer med denne både ved personlige samtaler og i brevform, og Hamerik sendte derfor Carl Nielsen en blyantsversion af sit forslag til det ændrede afsnit i fjerde sats, ledsaget af en kort kommentar og et spørgsmål indskrevet på nodearket.

Komponisten overværede sammen med sin svigersøn koncerten (og

²² I foråret 1927 var Carl Nielsen fratrådt som dirigent for Musikforeningen af helbredsmæssige årsager. Sæsonens sidste to koncerter i foråret 1927 blev dirigeret af Christian Christiansen, men ved starten på den nye sæson 1927/28 overtog Ebbe Hamerik – efter enstemmig vedtagelse på Plenarmøde d. 25. april 1927 – posten som Musikforeningens faste dirigent efter Carl Nielsen. (Musikforeningens Arkiv, Kapsel 58, Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen).

måske også en af de sidste prøver); han fik her bekræftet, at ændringerne var interessante – måske ligefrem en forbedring af hans partitur (det ville i givet fald ikke have været første gang, at han lod venner og kolleger „hjælpe til“ med instrumentering og artikulation), og han besluttede at anvende samme version, da han to uger senere selv fik lejlighed til at dirigere værket, og dermed også samme stemmer, som Hamerik havde brugt. Hvis han ville have dirigeret sin „egen“ oprindelige version, havde han utvivlsomt hurtigt kunnet skaffe et „rent“ sæt stemmer, al den stund stemmerne på dette tidspunkt forelå trykt og derfor nemt kunne rekvireres fra forlaget. Om galt skulle være havde han måske også kunnet fremskaffe de stemmer, Telmányi havde brugt ved sin opførelse i Göteborg den 16. december 1925.

Som tak for Hameriks indsats og fortolkning (inkl. de mange små og store ændringer af dynamisk og artikulationsmæssig art samt omskrivningen af passagen i fjerde sats) skrev Carl Nielsen en hjertelig dedikation ind i Hameriks partitur dagen før sin egen opførelse – altså med *Hameriks* materiale – og bevarede i øvrigt stor hengivenhed og agtelse for Hamerik resten af livet, således som det bl.a. kommer til udtryk i det citerede brev fra 1931 i Brita Hameriks eje. Hameriks ændring overgik snart til Radioens materiale, som blev brugt de kommende knap tre årtier.

Det er en anden historie end den, der verserer i Carl Nielsen-litteraturen.

Analyse af Hameriks ændringer i 1. symfoni

Hvad er det så Hamerik har gjort på det famøse sted i fjerde sats kort før reprisens indtræden ved bogstav L (passagen fra K til L, t. 202-270)?

Først passagen, som den fremtræder i Carl Nielsens oprindelige version. Her er der faktisk tale om et meget klart struktureret *drive* frem mod reprisen, logisk og stringent i sin opbygning – måske netop for mekanisk og lidt for omstændeligt efter Hameriks smag. Første del af passagen arbejder med et og samme tema, bestående af to motivedele, i nodeeksempel 1 nedenfor betegnet *x* (den markerede tonegentagelse) og *y* (det trinvis kvintfald i forhold til tonegentagelsen). Disse to motivelementer anvendes i en form for *fugato* mellem blæsere og strygere, hvor kombination *xy* udgør det kanoniske materiale, som efterhånden går i opløsning, så kun *x* bliver tilbage (se diagram). Dette *x*-motiv – men nu med en helt anden karakter – danner efter-

følgende indledning til et nyt sangbart kontrast-motiv (z med fortspinning, nodeeks. 2), der efter to gentagelser indleder en tredje, som efterhånden går i opløsning og til slut fører frem til reprisen.

Det er afsnittet med x og y-motiverne, som Hamerik laver om på. De første par kanoniske indsatses bibeholdes, men herefter marcherer satsen videre i tutti, stadig *fugato*-agtigt, men over et nykomponeret motiv (nodeeks. 3), som fører over i en lille overledning bestående af en række tonegentagelser, der bliver svagere og svagere (nodeeks. 4); det hele munder ud i originalversionens kontrasterende motiv, men med overspringelse af CN's første gennemføring af motivet, således at det først starter med den anden indsats (i t.238), nu med den lille ændring af instrumentationen, som Hamerik omtaler i blyantskladden citeret ovenfor med en henvisning til obo-indsatsens friskhed.

Som det fremgår, er der hos Hamerik tale om en meget bevidst „opblødning“ af Carl Nielsens lidt kantede sats til fordel for en mere plastisk overgang til reprisen i form af en større motivisk mangfoldighed.

Emil Telmányi som vogter af Carl Nielsen-arven

Ovenstående redegørelse viser, at Telmányi enten husker forkert eller har foretaget en ubevidst fortrængning. Man kan naturligvis kun gisne om årsagerne til noget sådant.

I kraft af sit meget nære forhold til Carl Nielsen – både som ven og fagfælle og som svigersøn – følte Emil Telmányi, at han havde en særlig forpligtelse over for Carl Nielsens musik efter komponistens død, og han følte utvivlsomt også, at han var den førende autoritet, når det gjaldt den rette forståelse og fortolkning af musikken. Han forstod sig vel nærmest – og med rette – som den, der mere end nogen var udvalgt til at holde Carl Nielsen-arven i hævd, og han gjorde et enestående arbejde for at fremme Carl Nielsens musik i ind- og udland. Meget tidligt efter at have lært hinanden at kende indledte Carl Nielsen og Emil Telmányi et varmt venskab, som varede helt til Carl Nielsens død i 1931, og som dels resulterede i en fyldig korrespondance, dels i et meget nært samarbejde omkring musikalske spørgsmål i almindelighed og om en lang række detaljer i mange af Carl Nielsens værker i særdeleshed (såvel med hensyn til udførelse af musikken som til selve nodeteksten). Det gælder naturligvis først og fremmest violinværkerne (ikke mindst violinkoncerten), men også en række andre værker, hvoraf især skal fremhæves *Aladdin*, *Amor og Digteren* og 6. sym-

foni. Det klareste vidnesbyrd om Telmányis særstilling er et brev fra Carl Nielsen, dateret 22.11.1925, indledt med ordene „Min kære Emil“; efter at have takket Telmányi for hans opførelse af en af violinsonaterne fortsætter brevet med disse meget store ord: „Ja! vi to forstaar hinanden, min Ven og skulde jeg engang dø, saa vil jeg give Dig min Aand i Dine Hænder og bede Dig alene være den rette Leder og Dommer for mine Arbejder. Naa, vi skal vel ikke [være] højtidelige, men dog – jeg mener det alligevel af Hjertens Grund.“ Her er virkelig tale om en form for ridderslag.

Meget tyder på, at Telmányi var meget bevidst omkring denne særstilling, og at han tog sig det nær, når den blev anfægtet. Adskillige steder i erindringsbogen *Af en musikers billedbog*, hvor han da også har gengivet det netop citerede brev i sin helhed i Carl Niensens hånd,²³ hører vi indignerede beretninger om forbigåelser og manglende anerkendelse i Carl Nielsen-spørgsmål: det manglende engagement af Telmányi som violinist under hele Carl Nielsen-festivalen i 1965²⁴, episoder med yngre violinister som f.eks. Anker Buch og Jørgen Fischer Larsen, der i forskellige sammenhænge blev foretrukket frem for Telmányi, den påståede misrøgt af Telmányis bearbejdelse af dele af *Aladdin*-musikken til balletten *Asya* m.m.

Omtalen af Ebbe Hamerik og hans ændringer af 1. symfoni kan hænge sammen med disse forhold. For Telmányi har det måske været svært at forlige sig med, at der her var en ung dirigent og komponist, som – i hvert fald i dette ene tilfælde – så at sige overtog den rolle, som ellers var reserveret Telmányi: nemlig rollen som den, der med sin dybe forståelse for hele Carl Niensens musikalske univers kunne give musikken dens rette fortolkning og foretage eventuelle indgreb i musikken, når det var nødvendigt, og samtidig afvise andres fortolkning og indgreb, hvis de afveg fra det, som Telmányi forstod som den rette vej. For Telmányi har det måske oven i købet været en skærpende omstændighed, at netop Hamerik kort forinden var blevet foretrukket som dirigent for *Musikforeningen*, bl.a. i konkurrence med Telmányi selv. Disse omstændigheder kunne være den psykologiske baggrund for Telmányis beretning om Ebbe Hameriks opførelse af 1. symfoni –

²³ Telmányi: 1978, (note 2) s. 164-65.

²⁴ I erindringerne hedder det: „Det forekom mig højst mærkeligt, at jeg, der siden 1916 havde været en fanebærer for Carl Nielsen's musik i ind- og udland, ganske særligt som violinist, slet ikke skulle deltage med min violin på hans festival“. *Af en Musikers Billedbog*, s. 189.

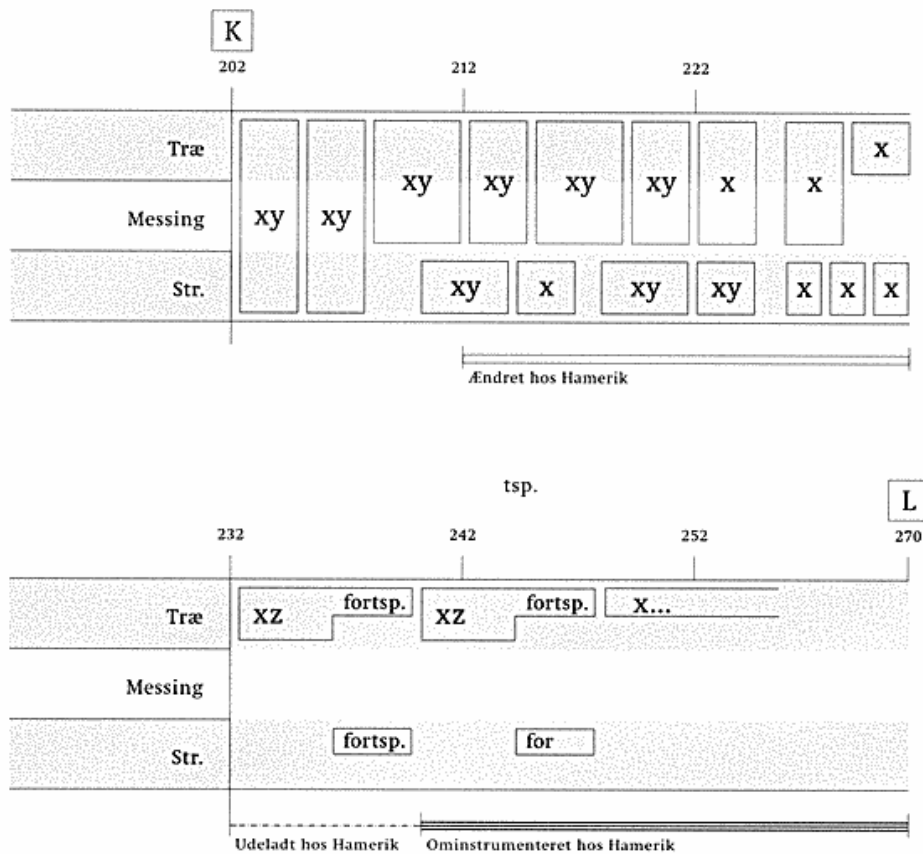

Diagram over fjerde sats, t. 202-270 (bogstav K til L i det gamle partitur), der viser Ebbe Hameriks ændringer af Carl Nielsens passage (jvf. redegørelsen ovenfor).

1

tutti
fz fz
x y

2

cl.
p
fz
fag. x z cor. str.
p

3

vi. 1.2. træbl.

4

fl.
p dim. pp p
fag. x z
cl.

en beretning, der, som det er fremgået, ikke bekræftes af kildeoverleveringen. Det er tankevækkende, at umiddelbart før historien om 1. symfoni læser man i Telmányis erindringsbog to lignende beretninger fra årene 1926-1927 om andre dirigenter, som ifølge fortælleren skulle have misforstået et par ting i 5. symfoni.²⁵ I begge tilfælde kan Telmányi fortælle, hvordan han sad ved siden af Carl Nielsen under opførelserne, og hvordan komponisten – fuldstændig som i tilfældet med Hamerik – fortroligt tilhviskede Emil Telmányi sit mishag over det, han hørte; i Furtwänglers tilfælde med de overbærende ord „Lad ham bare“ og i Pierre Monteux’s med bemærkningen om en strygerpassage i anden sats: „Det har jeg nu slet ikke tænkt mig på denne måde, det var bedre, da det var lidt grødet i klangen“; om det sidste problem tilføjer Telmányi, at han selv udmærket kendte disse vanskeligheder, for han havde netop dirigeret værket året før. I alle tre tilfælde kan Telmányi således henvise til Carl Niensens egen autoritet som belæg for sin afvisning af kollegers fortolkning og dermed fastholde sin egen rolle som den, der bærer faklen videre – alt sammen utvivlsomt ud fra en usvækket kærlighed til musikken og et indgående kendskab til Carl Niensens musikalske tankegang, men, i hvert fald i dette konkrete tilfælde, efter alt at dømme på baggrund af en erindringsforskydning eller, som nævnt ovenfor, måske ligefrem fortrængning. Og så skal alt dette vel også ses på baggrund af, at Telmányi helt generelt aldrig fik den position i dansk musikliv, som han fortjente.

Hamerik og Musikforeningens lukning

Selvom det egentlig falder uden for denne artikels tema, skal der kort gives en redegørelse for de begivenheder, som bl.a. gav anledning til det ovenfor citerede brev fra Carl Nielsen til Hamerik, begivenheder, som i meget høj grad kan siges at være begyndelsen til enden på en epoke i dansk musikhistorie: lukningen af den ærværdige koncertinstitution *Musikforeningen*, som siden sin grundlæggelse i 1836 havde været en magtfuld faktor i det københavnske musikliv. Som det er anført, havde Ebbe Hamerik netop i 1927 afløst Carl Nielsen på posten som dirigent for foreningen, ikke uden modstand både fra modkandidater til posten (heriblandt Emil Telmányi) og fra dele af bestyrelsen. De første par år gik samarbejdet med orkestret gnidningsfrit, men i foråret 1930 opstod en række voldsomme konfrontationer mel-

²⁵ Telmányi 1978 (note 2) s. 105.

lem den krævende og noget iltre dirigent og de mere flegmatiske musikere. Sammenstødene blev minutiøst behandlet af dagspressen²⁶ med gengivelse af de verbale slagsmål ved prøverne mellem dirigent og musikere, og det hele kulminerede med et åbent brev dateret 4. marts 1930 fra Hamerik til samtlige aviser, der i stærke vendinger beskrev orkestrets uduelighed, men også – mere fremadskuende – foreslog oprettelsen af en såkaldt *Symfoni-Institution* i København, finansieret af stat, kommune og private foreninger og med en ansvarshavende dirigent som kunstnerisk eneansvarlig.²⁷ Dette førte til, at orkestret opsagde samarbejdet med *Musikforeningen*, så længe Hamerik førte dirigentstokken,²⁸ hvilket straks førte til, at Hamerik under stor offentlig bevågenhed²⁹ og bl.a. med en støtte på 20.000 kr. fra Wilhelm Hansens Musikforlag selv dannede det af ham foreslåede orkester. Aktionen lykkedes for Hamerik, men stødte dog hurtigt på grund, da den nye Statsradiofoni på et tidspunkt fik lokket ikke færre end 10 af Hameriks musikere til at flytte fra Hamerik til radioen. Denne turbulens, kombineret med konkurrencen fra de andre musikforeninger og ikke mindst fra radioen, kunne den i forvejen skrantende *Musikforening* ikke overleve, og efter knap 100 år måtte man dreje nøglen om. Det er få dage før denne for ham hektiske og opslidende sag bryder ud i lys lue, at Hamerik har opsøgt Carl Nielsen, og det er på denne baggrund, den aldrende Carl Niensens smukke brev til hans unge protegé er skrevet.³⁰

²⁶ Jvf. de københavnske aviser, især dagene 27.2., 28.2., 5.3. og 6.3. 1930.

²⁷ „Konflikten i Musik-Foreningen. Aabent Brev til den danske Musikoffentlighed“, *Berlingske Tidende* (og adskillige andre aviser) 5.3.1930.

²⁸ Brev af 15.3.1930 fra Bestyrelsen for Københavns Filharmoniske Orkester til Bestyrelsen for Musikforeningen, afskrift i Hameriks scrapbog.

²⁹ Uden at gå ind i selve striden støtter også Carl Nielsen tanken om en sådan „Symfoni-Institution“ i interview i *Berlingske Tidende* 6.3.1930, „Carl Nielsen om Symfoni-Institutionen. Der er Musikinteresse nok – den skal bare samles!“ (Se John Fellow: *Carl Nielsen til sin Samtid*, 1999, 2, s. 549 ff.).

³⁰ Hele affæren er i form af talrige avisudklip omhyggeligt dokumenteret i Hameriks scrapbog.

— :: —
Tankedryp.

Ebbe Hammerich forlader Musikforeningen.

Der var lidt Vrøvl med en Violin,
Musiken laved Protester.
Der manglede nok lidt Disciplin
i disfilharmonisk Orkester.

Hans Taktslag kunde de ej forstaa,
og derfor maatte de klage.
Naar en var færdig, de andre laa
tolv-fjorten Takter tilbage.

I store Skumsprøjt Stormfloden slaar,
dens Mage kendte man næppe.
Nu læser man, at Hammerich gaar,
saa bli'r der vel atter Ebbe.

Hr. Tankedryp.

Kommentar til konflikten mellem Ebbe Hamerik og hans musikere i henholdsvis
Nationaltidende, 11. marts 1930 og *Dansk Musiker Tidende*

Vort Karikaturalbum.

Vogelius var sig en Mand saa trind,
Ham hued' ikke Hr. Ebbes Pind.
»Med samt mine Pauker jeg fast forgaar,
At fatte det Taktslag jeg ej formaar.«
»Hvad!« mæled' Hr. Ebbe helt gram i Hu,
»Mon F..... plager den Kænguru!
Det er mig imod at forandre Takt,
Og Tonen, jeg fører, bør staa ved Magt.
Kan ej Du ta' den, saa bort Dig pak,
Herut af Lemmen! Farvel og Tak!

Afslutning

Som nævnt ovenfor dukkede hele denne sag op i forbindelse med *Carl Nielsen Udgavens* arbejde med udgivelse af 1. symfoni.³¹ Udgaven tilstræber i videst mulige omfang – og med en række modifikationer – at præsentere værkerne i det, man i udgiver-jargonen kalder „Fassung letzter Hand“, altså den af komponisten *sidst* sanktionerede version, om end dette princip langt fra er uden problemer. På baggrund af ovenstående kildebeskrivelse og ræsonnement var det fristende – men også meget vidtgående – at vælge Hameriks version som hovedkilde. Det gør vi dog ikke af den helt afgørende grund, at det med denne redegørelse udelukkende er søgt godtgjort, at Carl Nielsen absolut ikke var afvisende over for Hameriks indgriben, så meget desto mindre som han sågar selv anvendte Hameriks version ved en enkelt lejlighed, men *ikke*, at han helt generelt foretrak denne frem for sin egen. Det er muligt, men det er der ikke kildebelæg for at hævde. Vi har derfor valgt at bringe Hameriks omskrivning af passagen i fjerde sats i et appendiks – og det kunne være spændende at høre den opført engang i den musikalske kontekst, hvori den indgik mindst to gange med 14 dages mellemrum i 1928 – den ene gang under Hameriks, den anden under Carl Nielsens taktstok.³²

³¹ Det pågældende bind forestås af Peter Hauge og ventes udgivet i løbet af sommeren 2000.

³² Lige så lidt som Thomas Jensens indspilning i 1952 er indspilningen af symfonien fra 6. juni 1957 med Erik Tuxen (danacord 351, *The Historic Carl Nielsen Collection vol. 1*) efter Hameriks reviderede partitur.

Efter at have fået forelagt nærværende artikel i manuskript har Brita Hamerik velvilligst skænket Det Kongelige Bibliotek Hameriks eksemplar af Carl Nielsens 1. symfoni (kilde A) og Carl Nielsens brev til Hamerik (kilde E).

SUMMARY

NIELS KRABBE: *Ebbe Hamerik's Alleged Corruption of Carl Nielsen's First Symphony – on the Usefulness of Source Studies.*

In 1928, the Danish composer and conductor Ebbe Hamerik gave a performance of Nielsen's first symphony, containing scattered changes in the original instrumentation and a rather drastic change of a certain passage in the fourth movement, which is clearly to be seen from the score and the parts used by Hamerik for his performance. In the standard literature on Carl Nielsen it is related how Nielsen heard this performance, and how towards Emil Telmányi, his son-in-law he showed his strong disapproval of Hamerik's intervention – to such a degree that he insisted on having the opportunity to perform the work himself a fortnight later in order to show how he, the composer, really wanted the work.

Through a study of a number of sources illuminating these matters (Hamerik's copy of the printed score, draft of Hamerik's handwritten changes, Nielsen's letters, his diaries, instrumental parts of the symphony formerly belonging to the Radio and the *Musikforeningen*, reviews of Hamerik's performance in the newspapers etc.) it is shown, that in all probability Nielsen, very far from disapproving Hamerik's version, found it highly convincing and apparently used Hamerik's version for his own performance two weeks later. The article throws light on the relation between Carl Nielsen and his young protégé during the last years of Nielsen's life.